

АКАДЕМСКЕ
БЕСЕДЕ

БЕОГРАД • 2019

АКАДЕМСКЕ БЕСЕДЕ

Књига II

ISSN 2466-5134

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

PRESIDENCY

ACADEMIC SPEECHES

Volume 2

The volume is published on account of the SASA
Presidency resolution adopted at its 1st session of 28
February 2019 and the SASA Executive Board resolution
adopted at its 18th session of 19 September 2019

Editor

academician
MIRO VUKSANOVIĆ

BELGRADE
2019

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ПРЕДСЕДНИШТВО

АКАДЕМСКЕ БЕСЕДЕ

Књига 2

Књига је објављена на основу одлуке Председништва
САНУ са I седнице 28. фебруара 2019. и одлуке
Извршног одбора САНУ са XVIII седнице
19. септембра 2019. године

Уредник

академик
МИРО ВУКСАНОВИЋ

БЕОГРАД
2019

SASA PRESIDENCY

academician Vladimir S. Kostić,
President of SASA

academician Zoran V. Popović,
Vice President of SASA for Natural Sciences

academician Ljubomir Maksimović,
Vice President of SASA for Social Sciences

academician Marko Anđelković,
Secretary General of SASA

academician Stevan Pilipović,
President of SASA Branch in Novi SAD

academician Ninoslav Stojadinović,
President of SASA Branch in Niš

academician Gradimir Milovanović,
*Secretary of the Department of Mathematics,
Physics and Geo Sciences*

academician Vladimir Stevanović,
*Secretary of the Department of Chemical
and Biological Sciences*

academician Zoran Lj. Petrović,
Secretary of the Department of Technical Sciences

academician Dragan Micić,
Secretary of the Department of Medical Sciences

academician Zlata Bojović,
Secretary of the Department of Language and Literature

academician Kosta Čavoški,
Secretary of the Department of Social Sciences

academician Mihailo Vojvodić,
Secretary of the Department of Historical Sciences

academician Milan Lojanica,
Secretary of the Department of Fine Arts and Music

ПРЕДСЕДНИШТВО САНУ

академик Владимир С. Костић,
п̄редседник САНУ

академик Зоран В. Поповић,
п̄ошп̄редседник САНУ за п̄риродне науке

академик Љубомир Максимовић,
п̄ошп̄редседник САНУ за друшп̄вене науке

академик Марко Анђелковић,
п̄енерални секретар САНУ

академик Стеван Пилиповић,
п̄редседник Опранка САНУ у Новом Саду

академик Нинослав Стојадиновић,
п̄редседник Опранка САНУ у Нишу

академик Градимир Миловановић,
*секретар Одељења за мап̄емап̄ику,
физику и п̄ео-науке*

академик Владимир Стевановић,
*секретар Одељења хемијских
и биолошких наука*

академик Зоран Љ. Петровић
секретар Одељења п̄техничких наука

академик Драган Мицић,
секретар Одељења медицинских наука

академик Злата Бојовић,
секретар Одељења језика и књижевности

академик Коста Чавошки,
секретар Одељења друшп̄вених наука

академик Михаило Војводић,
секретар Одељења историјских наука

академик Милан Лојаница,
секретар Одељења ликовне и музичке уметности

Ликовни прилози

Петар Лубарда

Наука, слика, Свечана сала САНУ
(на предњим корицама)

Мило Милуновић

Умејносћ, слика, Свечана сала САНУ
(на задњим корицама)

Ђорђе Јовановић

Наука и умејносћ, скулптура, улазни хол у САНУ
(на почетку књиге)

Младен Србиновић

Детаљи *Вишража*, Свечана сала САНУ
(на белинама у књизи)

САДРЖАЈ

Академик Миро Вуксановић <i>Три књије чланова САНУ</i>	15
Приступне беседе садашњих редовних чланова САНУ	25
Одељење за математику, физику и гео-науке	
Академик Зоран Радовић <i>О сујерјироводности и мајнејизму</i>	47
Академик Милан Судар <i>Конодонџи, фосили значајни за сајледавање и џумачење геолошке џрошлости</i>	49
Академик Миодраг Мателјевић <i>Неки асјектџи теорје џојенцијала, визуализација, варијациони рачун и џримене</i>	73
Одељење хемијских и биолошких наука	
Академик Слободан Милосављевић <i>Фџиохемијски џуџојис</i>	113
Академик Радмила Петановић <i>Инџејрајџивна џаксономија – нови џрисиџуј или нова кованица? Дометџи у џаксономији Eriophyoidea (Arthropoda, Acari, Acariformes)</i>	139
Академик Радомир Н. Саичић <i>Тојјална синџеза џприродних џпроизвода и развој синџејџичке мейјодолојје: неколико џримера из наше лабораторје</i>	159

Одељење техничких наука

- Академик Милош Којић
Компјутерски модели у техници и медицини 183

Одељење медицинских наука

- Академик Зоран Кривокапић
Да ли је срећа пресудна за успех? 205
- Академик Милорад Митковић
*Динамичка фиксација у ортопедској
хирургији – од идеје до исцељења* 221
- Академик Петар Сеферовић
*Масовна, смртоносна, излечива: савремена
терапија срчане слабости* 245

Одељење језика и књижевности

- Академик Горан Петровић
Пајир 275
- Академик Злата Бојовић
Самосвојности дубровачке књижевности 283
- Академик Милован Данојлић
За толеранцију 295

Одељење друштвених наука

- Академик Александар Костић
Којнијивна обрада језика и веровајноћа 305

Одељење историјских наука

- Академик Љубодраг Димић
Југославија и Совјетски Савез 1968. године 325

Одељење ликовне и музичке уметности

- Академик Милица Стевановић
*О инсајдерској перспективи – похвала
фиурацији* 347

Радне биографије беседника

- Зоран Радовић 371

Милан Судар	375
Миодраг Матељевић	381
Слободан Милосављевић	385
Радмила Петановић	389
Радомир Н. Саичић	395
Милош Којић	399
Зоран Кривокапић	403
Милорад Митковић	407
Петар Сеферовић	413
Горан Петровић	419
Злата Бојовић	423
Милован Данојлић	427
Александар Костић	431
Љубодраг Димић	435
Милица Стевановић	441

Свечани скуп

ПРИСТУПНЕ БЕСЕДЕ
НОВОИЗАБРАНИХ РЕДОВНИХ ЧЛАНОВА
СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА И УМЕТНОСТИ

13–15. мај 2019.

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА
И КЊИЖЕВНОСТИ

Милован Данојлић

За толеранцију

Пре равно тридесет три године, у епистоларном роману *Драги мој Пејровићу*, једну од десет глава посветио сам мржњи. Мој писмописац, повратник после вишегодишњег избивања у белом свету, уза сву љубав према родном крају, морао ју је осетити и унети у своју хронику, да је предочи пријатељу који је живео с оне стране Океана. Хватао је њене промоле у говору, у боји гласа, у мрштењу, у нереченом и наговештеном, и то на различитим равнима, од комшијског зломишљења до пропламсаја у међунационалним односима; његов је приступ лирско-феноменолошки са нешто благородне поруге: добри старац није слутио у шта ће се тај бедни људски порок убрзо изродити.

По Декарту, мржња иде у ред примитивних страсти. Она је израз паразитске осећајности, енергетски набој некритичке свести. Време и поднебље у којима живимо дају јој снажан замах. Управо чух да је извесна Е. В. – име јој не помињем да не бих загађивао ваздух у овој просторији – надахнута националном мржњом, године 1992. заклала 12-годишњег дечака Слободана Стојановића. Такво чудовиште је само на Балкану могло одрасти, да би му демократски Запад дао пуну политику, моралну и војну подршку, па му је и данас даје.

Дакако, постоје и оправдани видови мржње: према окупатору, према диктаторима и безочним експлоататорима, мада она ни ту није од велике користи. Једна идеологија је, у прошлом веку, проповедала класну мржњу, као подстрек у борби за ослобођење човека и рада, што се неславно завршило како за омражене, тако и за мрзителие.

Мрзећи, признајем немоћ да било шта предузнем против онога што ме кињи. Дуга традиција наших подела добила је,

у последње време, нови подстицај и правац: један део наше елите почео је развијати самомржњу, е да би, непријатељима, показао спремност за порицање своје судбине. Изложено притисцима, биће се цепа; неслобода заглупљује, несрећа обесхрабрује, порази замрачују видно поље слабих и уплашених, прече их да сагледају стварне размере опасности. А катастрофа је, увек, привремена и пролазна: како се деси, тако је и окончана.

Мржња је беспутна, незајажљива, саму себе прождире, собом се трује. За разлику од беса, који би да нанесе бол, и брзо се истутњи, мржња кује дугорочне завере. У нашем се климатском подручју разбуктала у последњој деценији прошлог века и оставила ни до данас незалечене ране. Пре тога је дуго тињала под маском братства и јединства: ћутала је и гунђала, своје није заборављала.

Има непријатељстава, међу појединцима и народним заједницама, пред којима здрава памет стоји као немоћан посматрач. Готово да помислимо како би живот, излечен од безумних и нерешивих сукоба, изгубио тежину и покретачки замах. Има несрећних заједница које су завист, пакост и зломишљење уградиле у свој егзистенцијални код. Затворена у свој уклету круг, слепа за разлоге и противразлоге убеђена у своја непогрешива мерила, она заслужује изучавање и озбиљнију пажњу него што јој, испуњени одвратношћу, посвећујемо. Њу једино мишљење може поколебати и збунити. Она је, као што се свакодневно уверавамо, посебно бестидна међу јавним радницима и политичарима, где свако говори као да је у пустињи, где нико никога не слуша, нити покушава да од неистомишљеника нешто научи.

Виљем Батлер Јејтс, чију сам поезију, пре готово пола века, препевавао, у песми „Молитва за моју ћерку“, указује на зло које шири интелектуална мржња, она која долази из главе, па се не да умилостивити:

Мржња ума гора је од сваке друге,
Од странчарства нека се клони као од куге!

Ирци су нас, у страначкој подељености и искључивости, далеко надмашили, и песник саветује ћерци да избегава ангажовање у дневној политици, жаришту кратковиде мржње, па додаје:

Мржња кад се одбаци, душа тад
Освоји невиност и потпун склад,
И појми да је у њој самој, у исти мах
Њен усхит, њен спокој и њен страх.

Чују се гласови да би говор мржње требало забранити, па чак и судски гонити. Не верујем у корисност таквих мера. Силом ућуткану, то би је само учврстило, легализовало је као прогоњену страдалницу, ојачало је у мрзилачком завереништву. Забрана би, уз то, спречила суочавање са правим стањем ствари. Зло, изложено рефлекторима јавног мњења, губи нешто од свог самопоуздања, показујући да има занемарљив број присталица, много мањи него што је изгледало док се крило у помрчини.

2

Супротност мржње је, дакако, љубав, али лудо би било очекивати да нас посети чудо њене лепоте и просветљености онда кад нам је најпотребнија. Једна друга врлина доступнија је здравој памети и доброј вољи. Она се зове толеранција. У њеној основи су многобројни природни импулси, као што су саосећајност, моћ уживљавања и поистовећивања, сапатње и делатне добре воље; њена филозофска основа је осећање свељудске повезаности и међуупућености, воља да разумемо разлоге ближњег и онда кад су нам његова схватања далека и туђа. Трпељивост није стање које се једном засвагда осваја. Толеранција је усмерење, избор, погодба општења, метода споразумевања, став који се стално обнавља и на новим изазовима потврђује. Она нас обавезује на милост према ономе што не волимо код других: какви год били, они су нам сабраћа, па ако и не делимо исте мане, поседујемо неке друге пороке и недостатке. Моћ разумевања других и друкчијих је предуслов напредовања и утврђивања уљуђеног суживота. Ослобођени обзирности, падамо у очајничко усамљењаштво. Толеранција је напор који нас отвара према свету, умањује његову непријатну тежину, ојачава нашу посебност. Има ствари с којима се никад нећемо помирити, али то нас не ослобађа обавезе озбиљног суочавања са њима. Толеранција, тако схваћена, је супротност од равнодушне свесвеједности и слабиће попустљивости. Она је стратегија приземљивања

онога што нам није по вољи; приведене стварности, авети губе део своје убилачке моћи. На њу нас упућује и оно што је најчовечније у нашој традицији и народној душевности. И сама наша химна не призива победе и успехе на бојном пољу. Она се обраћа Богу Правде, спремна да прихвати сваку његову пресуду.

А усклађивање супротстављених тежњи, погледа и разлога је погодба изградње здравог и хармоничног суживота. Врховни узор толеранције је Бог који нас, овакве какви смо, држи и трпи.

3

Припремајући се за ово излагање, поново сам ишчитао Волтерову „Расправу о толеранцији“ написану поводом судског злочина над једним несрећним протестантом, распетим на точку, у Тулузи, године 1762. Верски ратови из 16. и 17. века у оном су тренутку били окончани, и Волтеру се случај Кала учинио као ружна реплика заувек превазиђених збивања. Велики хуманиста, бакљоноша просвећености, интелектуална савест ондашње Европе, веровао је – боље речено, хтео је да верује – у победоносни ход Прогреса, и у људску способност, у људску жељу да из почињених ратних злодела извуче опамећујуће поуке. Са предрасудама вођен судски процес у Тулузи, где је део судија издвојио мишљење, Волтеру је послужио као повод да истакне како су силе добра и начело трпељивости, током целе историје, носиле превагу над силама зла, да је оно, што се десило у Тулузи, скандал којег би се пишчеви савременици морали стидети. Сјајан заступник човекољубиве правичности, бранилац основних људских права, адвокатски прегрејан, он у избору примера који треба да потврде оптимистичку визију историје иде тако далеко да врлину толеранције открива код Грка и Латина, и поред односа према странцима првих, и прогањања раних хришћана код других, да, успут, припомене како су и владари Отоманске империје, у освојеним покрајинама, показивали узориту толеранцију према иноверцима. Да су се вође наших избегличких колона обратиле Волтеру за интервенцију код султана, молба би им била дочекана са неразумевањем.

Оно о чему ова луцидна глава европске цивилизације не жели да мисли, што се не уклапа у оквир добрих жеља,

јесте устројство људске природе, да не речем њено наследно зло, оно што је у религији именовано као источни грех. У последњих пет-шест хиљада година, у том је устројству било врло мало промена набоље. Волтер је умро једанаест година пре јуриша на Бастиљу: није видео оне четири хиљаде одрубљених глава на Тргу Револуције, није пратио Наполеонове походе, а логоре 20. века није могао ни замислити. Остало нам је да се против дивљаштва и фанатизма увек изнова боримо, не да бисмо остварили коначну победу, него да сами не будемо трајно побеђени. Ту нам и Волтерова страсна ангажованост може послужити као надахнуће и пример.

Књижевно стваралаштво је предодређено поље за афирмацију свељудског разумевања и толеранције. У њему су сви људи равноправни. Писац не доноси пресуде, он предочава доказни материјал. Он трага за лепотом и истином, не знајући, унапред, како оне изгледају, ни где ће их наћи. Слобода чисти душу и осмишљава постојање. Иван Денисович ју је нашао у кажњеничком логору, открио је у зидању куће. Рад га је у једном часу очовечио, вратио му људско достојанство. Рад ослобађа, он увек некуда води; он би и нама, данас, био од вишеструке користи. Све што другима можемо дати је људскост.

Остало је политика.

4

Ово би, прилагођено дозвољеном времену, било моје излагање, моја беседа, реч, слово, порука, обраћање, говор, списатељска исповест. Назовите то како хоћете, само на једно не пристајем: ово није било *јричање*. Медијска и друштвено ангажована елита престонице потпуно је избацила глагол *јоворити* из употребе, заменивши га слабашним и половичним синонимом *јричајти*, па јој се и говор свео на идиomi-дођими причање. То је, свакако, последица општег обезвређивања речи и њиховог вековима утврђиваног значења. Једно је говор, док је причање нешто сасвим друго. Наш председник није, ономад, причао са немачком канцеларком, него је, ваљда, са њом разговарао, преговарао, говорио, износио мишљења и предлоге; причали су после, уз кафу, о којечему и ни о чему.

Наш језик, у прошлости, није долазио у искушење да изједначује говор и причање. Један полетни оглед Исидоре Секулић носи наслов „Говор и језик, културна смотра народа“. Причање је некултурна смотра заблуделих и од-
нарођених којима су преливи и нијансе последња брига на свету. Сваки ће сељак рећи: „Лепо сам му говорио, а он не хтеде да ме послуша“. Део наше елите не учи ни од добрих писаца, ни од свог народа. Он се напаја отпадним водама енглеског језика, који је изгубио слух за вредност и пуно значење матерњих речи.

Ево где своју беседу против мржње, а у прилог толеранције, завршавам у нетолерантном тону. Глупост и распуштену духовну леност можемо поштедети мржње, али оне, ипак, не заслужују толеранцију.